

УДК 364-786:[159.98:338.48-2-056.26]

DOI: [https://doi.org/10.18524/2707-0409.2021.1\(53\).241362](https://doi.org/10.18524/2707-0409.2021.1(53).241362)**Чупіна К. О.**

аспірант кафедри психології,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини
м. Умань, вул. Садова 2
e-mail: katarinka_chupina@ukr.net
ORCID ID 0000-0001-7479-0365

РЕАБІЛІТАЦІЯ ЗАСОБАМИ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто комплексне питання психологічної реабілітації засобами інклюзивного туризму. Проаналізовано поняття інклюзивного туризму та зроблений огляд літератури з даного питання. Під час дослідження нами використані теоретичні методи, серед яких аналіз, синтез, порівняння та емпіричне дослідження. Для визначення рівня самооцінки та адаптації осіб з інвалідністю було використано методіку дослідження соціально-психологічної адаптації К. Роджерса — Р. Даймонда, методіку «Оцінка рівня комунікабельності» Ряховського, методіку САН (самопочуття, активність, настрої). За результатами дослідження виявлено, що основна частина осіб з інвалідністю, які здобувають освіту у ЗВО, мають адекватний рівень адаптації, добре розуміють що все залежить від них, та на передній план ставлять свою особистість, а не прояви інвалідності. На жаль, близько 15–20 % мають проблеми зі самосприйняттям та рівнем адаптації. Для корекції негативних проявів розроблено тренінгову програму.

Ключові слова: реабілітація, тренінгова програма, інклюзивний туризм, особи з інвалідністю.

Постановка проблеми. За останнє десятиліття значно збільшилась кількість осіб з інвалідністю, за невтішною статистикою Національної асамблеї людей з інвалідністю, понад 15 % населення світу мають ту чи іншу форму інвалідності [7]. Окрім природних причин, таких як хвороби або нещасні

випадки в Україні кількість осіб з інвалідністю збільшується внаслідок воєнних дій на Сході країни, що вимагає своєчасного реагування та розроблення реабілітаційних заходів для таких осіб.

Інтеграція осіб з інвалідністю у суспільство є пріоритетною для держави. Підтвердженням цього стала державна програма Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року [8].

Сучасним видом реабілітації, який активно розвивається в Україні, став інклюзивний реабілітаційно-соціальний туризм, завдяки якому можна створити комплексний підхід та до пізнавальної діяльності приєднати фізичну та психологічну реабілітацію. До такого виду реабілітації можна залучити будь-яку людину, незалежно від її фізичних можливостей та за умови забезпечення доступності до об'єктів туристичної інфраструктури.

Інклюзивний туризм (фр. *Inclusif* — що включає, лат. *Include* — роблю висновок, включаю) — процес розвитку туризму, який має на увазі доступність туризму для усіх, в плані пристосування інфраструктури туристичних центрів і об'єктів туристського показу до різних потреб усіх людей, у тому числі інвалідів, літніх, їх опікунів і членів сімей, людей з тимчасовими обмеженими можливостями, сімей з маленькими дітьми тощо [6]. Такий вид реабілітації підходить як учасникам бойових дій, які отримали інвалідність внаслідок воєнних дій, так і особам, які отримали інвалідність унаслідок хвороби або вроджених вад. У статті пропонуємо зупинитись на особах, які здобувають вищу освіту та можуть включати в себе обидві категорії. Адже саме на базі ЗВО можна створити комплексну підтримку, яка буде включати в себе психологічну, фізичну, соціальну реабілітацію, яка проходитиме під час туристичних подорожей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інклюзивного туризму на сьогодні є аспектом дослідження багатьох вчених, наприклад, Л. Науменко, В. Лепський вперше в Україні почали розробку цього питання та основну увагу звертали на фактичні потреби інвалідів в інклюзивному туризмі та

можливості реабілітації відповідно до їх потреб [4]; перспективи впровадження інклюзивного туризму в систему соціальної реабілітації і туристичного обслуговування в Україні досліджувала Н. Белоусова [1]; особливості інклюзивного туризму як виду реабілітації студентів з інвалідністю розглядають О. Кравченко [5], О. Дишко [2]; увагу до перспектив розвитку інклюзивного туризму в Україні з економічного аспекту виявляє Л. Слатвінська [9], проте малодослідженим залишається саме психологічний аспект під час реабілітації засобами інклюзивного туризму.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість публікацій, які стосуються інклюзивного туризму та його розвитку, його можливостей у туристичній сфері, а також соціального аспекту, невивченим залишається аспект психологічного впливу інклюзивного туризму на особистість.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження стало визначення психологічного аспекту реабілітації засобами інклюзивного туризму, дослідження рівня самооцінки та адаптації серед осіб з інвалідністю, а також розробка тренінгової програми для корекції негативних проявів.

Методи дослідження. Під час дослідження нами використані теоретичні методи, серед яких аналіз, синтез, порівняння та емпіричне дослідження. Для визначення рівня самооцінки та адаптації серед осіб з інвалідністю було використано методику дослідження соціально-психологічної адаптації К. Роджерса — Р. Даймонда, методику «Оцінка рівня комунікабельності» Ряховського, методику САН (самопочуття, активність, настрій).

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно із ЗУ «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» [3] реабілітація — це «система медичних, психологічних, педагогічних, фізичних, професійних, трудових, фізкультурно-спортивних, соціально-побутових заходів, спрямованих на надання особам допомоги у відновленні та компенсації порушених або втрачених функцій організму для досягнення і підтримання соціальної та матеріальної незалежності, трудової адаптації та інте-

грації в суспільство, а також забезпечення осіб з інвалідністю технічними та іншими засобами реабілітації і виробами медичного призначення», зокрема психологічний аспект реабілітації передбачає корекцію та відновлення властивостей особи, психологічних функцій та самоствердження особистості.

Реабілітація постає як інтегрована програма втручань, яка дає можливість людям з інвалідністю та хронічними станами здоров'я досягти максимального збереження здоров'я та добробуту, функціональних ролей та участі у суспільному житті. Психологічна реабілітація включає в себе консультації, розробку програм, корекцію негативних проявів, розвиток задатків та здібностей та зосереджена на наданні послуг для допомоги особам та їх підтримки у подоланні наслідків травм чи хвороб та адаптації до них. Крім того, психологи розглядають наслідки травми або хвороби у життєвому контексті людини як зараз, так і в перспективному розвитку, оскільки потреби людини змінюються з плином часу.

З метою виявлення початкового стану досліджуваної проблеми, а також з метою виявлення проблем, з якими найчастіше стикаються особи з інвалідністю, було проведено діагностику за допомогою методики дослідження соціально-психологічної адаптації К. Роджерса — Р. Даймонда, методики «Оцінка рівня комунікабельності» Ряховського, методики САН (самопочуття, активність, настрій).

Респондентами стали 59 осіб з інвалідністю, які здобувають освіту в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини. Гендерний аспект до уваги не брався.

За результатами методики дослідження соціально-психологічної адаптації К. Роджерса — Р. Даймонда за шкалою адаптації (яка характеризує пристосування особи до умов навколишнього середовища, формує адекватну систему відносин із соціальними об'єктами, характеризує пластичність поведінки та інтеграцію особистості у соціальне оточення) ми отримали такі результати: низький показник продемонстрували 31,7 % з числа усіх респондентів (вони отримали від 20 % до 33 %), нормальний рівень адаптації продемонстрували 65,1 % (отримавши результати у межах 34 % — 66 %

за даною шкалою), 3,2 % проявляють прагнення постійного спілкування, потребу в знаходженні компанії та розмов (за результат брались респонденти, які отримали 67 %–100 % за даною шкалою).

Самосприйняття характеризується позитивним ставленням до себе, прийняттям себе з недоліками. Самосприйняття розуміється як стиль ставлення до себе чи загальна життєва установка, що виникає на основі зіставлення образу «Я», суб'єкта по відношенню до ідеального образу «Я». Самосприйняття не є завищеною самооцінкою, а є основою для самовдосконалення, саморозвитку, самоактуалізації. За результатами проведеного дослідження за шкалою самосприйняття маємо такі результати: 31,9 % респондентів мають проблеми з самосприйняттям, що в першу чергу пов'язано з їх інвалідністю, та в більшій мірі стосується осіб, які мають видимі вади, та 68,1 % мають адекватний рівень самосприйняття, спокійно приймають свої особливості.

За шкалою емоційної комфортності: 11,3 % респондентів почувають себе не комфортно у даний період часу, мають проблеми з відчуттям благополуччя, мають страхи щодо реалізації своїх бажань і потреб, та 88,7 % досить комфортно себе почувають, мають плани та знають, як їх реалізувати, адекватно усвідомлюють свої можливості в контексті сьогодення.

Інтернальність людини є особливо важливим показником, адже дозволяє зрозуміти, наскільки особи з інвалідністю розуміють, що з ними трапляється, залежить від її особистих якостей та є закономірним результатом їх власної діяльності. Їх також характеризує емоційна стабільність, ініціативність, товариськість, за результатами дослідження за даною шкалою 28,3 % вважають, що далеко не все залежить від них, вони мають право на особливу допомогу та підтримку, зокрема це стосується вступу до університету, навчання та пріоритетного працевлаштування, 70,1 % вважають що все в їх житті залежить від них, вони прагнуть самостійно навчатись, опанувати неформальні курси для збільшення своїх шансів під час працевлаштування або отримання стипендії, перебільшення мають 1,6 %, які вважають, що чим більше вони будуть знати,

тим більше шансів на працевлаштування, такі студенти прагнуть брати участь в усіх заходах незалежно від потреби для їх спеціальності.

За шкалою домінування, яке розуміється як прагнення влади, отримано такі результати: 31,6 % прагнуть до керівних посад в органах студентського самоврядування, центрах або товариствах, в той же час інших 68,4 % повністю влаштовує роль учасників.

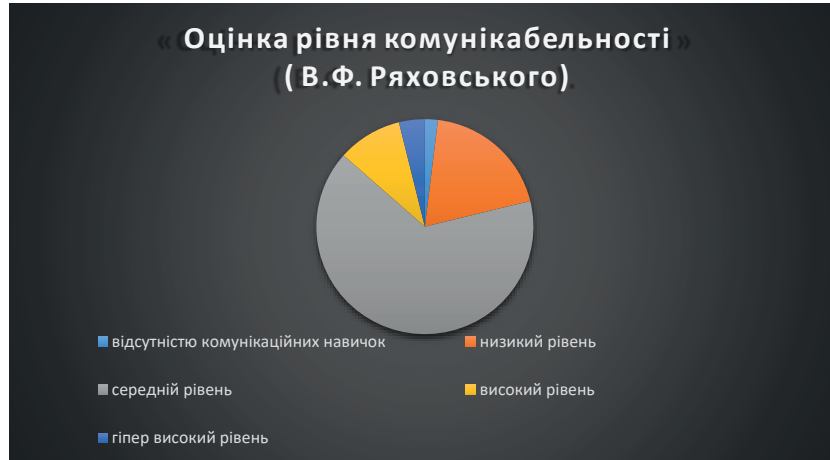
За загальним результатом ми бачимо, що основна частина осіб з інвалідністю, які здобувають освіту у ЗВО, мають адекватний рівень адаптації, добре розуміють, що все залежить від них та на передній план ставлять свою особистість, а не прояви інвалідності. На жаль, близько 15–20 % (в залежності від шкали) мають проблеми з самосприйняттям та рівнем адаптації.

Для визначення рівня комунікабельності студентів з інвалідністю нами було проведено діагностування за допомогою методики «Оцінка рівня комунікабельності» (В. Ф. Ряховського). Проведене дослідження дає нам змогу стверджувати, що 1 % респондентів характеризується відсутністю комунікаційних навичок. Навіть близькому оточенню не легко спілкуватися з ними. На них важко покладатись у справі, яка потребує групових зусиль. 10 % респондентів характеризується замкнутістю, мовчазністю, віддають перевагу самотності. Нова робота і необ-

хідність нових контактів, якщо і не приводять до паніки, то надовго виводять їх з рівноваги. 34 % респондентів показують середній рівень комунікабельності, що дозволяє їм в незнайомій обстановці почувати себе цілком упевнено. Нові проблеми їх не лякають, та все ж з новими людьми сходяться з обережністю, в суперечках і диспутах будь участь неохоче. 48 % респондентів з нормальним рівнем комунікабельності. Допитливі, охоче слухають цікавого співбесідника, достатньо терплячі у спілкуванні, відстоюють свою точку зору без запальності. Без неприємних переживань йдуть на зустріч з новими людьми. В той же час не люблять галасливих компаній; екстравагантні витівки і багатослівність викликають у них роздратування.

5 % респондентів достатньо товариські (іноді навіть понад міру). Характеризуються цікавістю, балакучістю, люблять висловлюватися з різних питань, що час від часу викликає роздратування оточуючих. Охоче знайомляться з новими людьми. Люблять бути в центрі уваги, нікому не відмовляють в проханнях, хоча не завжди можуть їх виконати.

2 % респондентів, надзвичайно товариські, завжди в курсі всіх справ, люблять брати участь у всіх дискусіях, хоча серйозні теми можуть викликати у них мігрень або навіть нудьгу.

Охоче беруть слово з будь-якого питання, навіть якщо мають про нього поверхневе уявлення. Усюди відчують себе «в своїй тарілці». Результати цієї методики ще раз підтвердили результати попередньої методики в шкалі «адаптованість» та підтвердили потребу в тренінговій програмі.

З метою вивчення загального стану особистості використано методику САН (самопочуття, активність, настрої), яка розподілена на 3 блоки, пропонуємо кожен з них розглянути окремо.

Показник самопочуття (характеризує загальний стан фізичного здоров'я): 53 % характеризують свій стан здоров'я як добре (5–8 позитивних відповідей), 31 % — як задовільний (3–5 позитивних відповідей), 16 % характеризують своє здоров'я відмінним (8–10 позитивних відповідей).

За показником активності 59 % відзначили, що мають середній рівень активності, 9 % зазначили, що мають високий рівень активності та 32 % зазначили, що їх активність є низькою.

За шкалою настрою 43 % відзначили, що мають в більшій мірі чудовий настрій, 51 % мають добрий настрій та 6 % відзначили, що їх настрій є задовільним.

Спираючись на результати дослідження та відповідно до мети роботи, нами було розроблено тренінгову програму.

Соціально-психологічний тренінг є однією з форм групової роботи та спрямований на покращення та розвиток навичок та умінь учасників, а також отримання нових знань певної тематики. Під час тренінгу учасники підвищують рівень своїх комунікативних навичок, мають змогу познайомитись з іншими учасниками та спробувати нові стратегії поведінки у доброзичливому та безпечному середовищі [10]. Програма буде спрямована на корекцію самооцінки, комунікабельності, рівня адаптованості та покращення soft skills. Програма буде реалізована у змішаному форматі, частина тренінгів буде проведена у закладі освіти, інша буде поєднана з інклюзивними турами, які організуються для осіб з інвалідністю, включає в себе 3 блоки та розрахована на 4 місяці.

Блок 1 (тренінги проводяться в ЗВО)		
1	Командотворення	2 години
2	Ефективне управління часом	2 години
3	Ефективна боротьба зі стресом	3 години
4	Гнучкість/адаптивність	3 години
Блок 2 soft skills (змішаний формат)		
5	Емоційний інтелект	2 години
6	Комунікація та ефективні стратегії співпраці	3 години
7	Публічні виступи	4 години
8	Лідерство в освітньому середовищі	2 години
9	Розвиток креативності	2 години
10	Цілі та цілепокладання	2 години
Блок 3 проєктний менеджмент (змішаний формат)		
11	Проєктна діяльність	2 години
12	Фандрейзинг	3 години
13	Командна робота: ефективне управління командою	2 години
14	SWOT-аналіз проєкту	2 години
15	Створення спільного інклюзивного туру	6 годин
16	Реалізація туру	до 3 місяців після завершення програми
Всього		40 годин

Висновки. Одним з сучасних видів реабілітації виступає інклюзивний туризм, який окрім фізичної реабілітації включає психологічний аспект.

Реабілітація постає як інтегрована програма втручань, яка дає можливість людям з інвалідністю та хронічними станами здоров'я досягти максимального збереження здоров'я та добробуту, функціональних ролей та участі у суспільному житті.

За результатами дослідження виявлено, що основна частина осіб з інвалідністю, які здобувають освіту у ЗВО, мають адекватний рівень адаптації, добре розуміють, що все залежить від них, та на передній план ставлять свою особистість, а не прояви інвалідності. На жаль, близько 15–20 % мають проблеми з самосприйняттям та рівнем адаптації.

Для корекції негативних проявів розроблено тренінгову програму, яка буде спрямована на корекцію самооцінки, комунікабельності, рівня адаптованості та покращення soft skills. Програма буде реалізована у змішаному форматі, частина тренінгів буде проведена у закладі освіти, інша буде поєднана з інклюзивними турами.

Перспективи подальших досліджень. Перспективним напрямком є продовження практичного дослідження з даної тематики, реалізація тренінгової програми, проведення заключного діагностування та визначення впливу інклюзивного туризму як засобу саме психологічної реабілітації для осіб з інвалідністю, які здобувають освіту в ЗВО.

Список використаних джерел та літератури

1. Белоусова Н. В. Теоретичні аспекти розвитку інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму в Україні / Н. В. Белоусова // Наукові записки СумДПУ імені А. С. Макаренка. Географічні науки : збірник наукових праць / Міністерство освіти і науки України, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка ; Українське географічне товариство, Сумський відділ ; редкол.: Б. М. Нешатаєв (гол. ред.), А. О. Корнус та ін. — Суми, 2018. — Вип. 9. — С. 205–212.
2. Дишко О. Л. Особливості інклюзивного туризму як виду реабілітації студентів з інвалідністю [Електронний ресурс] / О. Л. Дишко // Сучасні питання фізичної реабілітації, рекреації та фізичного виховання різних груп населення. — 2019. — Режим доступу: http://journals.urau.ua/frir_journal/article/view/193719
3. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — 2006. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text>

4. Інклюзивний туризм як вид реабілітації: сучасні потреби інвалідів / [Л. Ю. Науменко, В. В. Лепський, С. В. Макаренко та ін.]. // Український вісник медико-соціальної експертизи. — 2015. — № 2. — С. 23–26..
5. Кравченко О. О. Нормативно-правові засади впровадження інклюзивного туризму як засобу реабілітації дітей та молоді з особливими освітніми потребами / О. О. Кравченко // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України Серія: Педагогічні науки. — 2020. — № 1. — С. 128–147.
6. Кравченко О. Підготовка майбутніх соціальних працівників до надання соціальних послуг видами інклюзивного туризму / О. Кравченко, Н. Коляда, С. Каштан // Теоретичні і прикладні напрямки розвитку туризму та рекреації в регіонах України: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції: збірник наукових праць. — Кропивницький — ЛТ НАУ 2019, 2019.
7. Національна асамблея людей з інвалідністю [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://naiu.org.ua>
8. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: Розпорядження КМУ [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — 2021. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-p#Text>
9. Слатвінська Л. А. Перспективи розвитку інклюзивного туризму в Україні [Електронний ресурс] / Л. А. Слатвінська // Державне управління: удосконалення та розвиток. — 2020. — Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1684>
10. Тренінги з лідерства [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://cpls.kubg.edu.ua/sluzhinnia/treninhy-z-liderstva.html>

References

1. Bielousova, N., 2018. Teoretychni aspekty rozvytku inkluzyvnogo reabilitatsiino-sotsialnoho turyzmu v Ukraini. Naukovi zapysky SumDPU imeni A. S. Makarenka. Neohrafichni nauky : zbirnyk naukovykh prats, 9, pp.205–212(in Ukrainian).
2. Dyshko, O., 2021. Osoblyvosti inkluzyvnogo turyzmu yak vydu reabilitatsii studentiv z invalidnistiu. [online] Journals.uran.ua. Available at: <http://journals.uran.ua/frir_journal/article/view/193719> [Accessed 8 April 2021] (in Ukrainian).
3. Pro reabilitatsiiu osib z invalidnistiu v Ukraini. (2006). Ofitsiyniy vebportal parlamentu Ukrainy. [online] <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text>> [Accessed 8 April 2021] (in Ukrainian).
4. Naumenko, L. Iu., Lepskyi, V. V. and Makarenko, S. V. (n.d.). Inkluzyvnyi turizm yak vyd reabilitatsii: suchasni potreby invalidiv. Ukrainskiy visnyk medyko-sotsialnoi ekspertyzy, № 2, pp.23–26 (in Ukrainian).
5. Kravchenko, O.(2020). Normatyvno-pravovi zasady vprovadzhennia inkluzyvnogo turyzmu yak zasobu reabilitatsii ditei ta molodi z osoblyvymy osvithnymy potrebamy. Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonoї sluzhby Ukrainy Serii: pedahohichni nauky, 1, pp.128–147 (in Ukrainian).

6. Kravchenko, O. and Koliada, N. (2019). Pidhotovka maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv do nadannia sotsialnykh posluh vydamy inkluzyvnogo turyzmu. Materialy V Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii "Teoretychni i prykladni napriamky rozvytku turyzmu ta rekreatsii v rehionakh Ukrainy." (in Ukrainian).
7. Natsionalna asambleia liudei z invalidnistiu. (2015). Natsionalna Asambleia liudei z invalidnistiu Ukrainy. [online] Available at: <https://naiu.org.ua> [Accessed 4 Mar. 2021] (in Ukrainian).
8. Ofitsiyniy vebportal parlamentu Ukrainy. (2021). Zakonodavstvo Ukrainy. [online] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-> [Accessed 3 Apr. 2021] (in Ukrainian).
9. Slatvinska, L. (2020). ASPECTS OF ACCESSIBLE TOURISM DEVELOPMENT IN UKRAINE. Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok, [online] (5). Available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1684>. [Accessed 29 Mar. 2021] (in Ukrainian).
10. Tsentrii prohram z liderstva sluzhinnia. (2021). Treninhy z liderstva. [online] Available at: <http://cpls.kubg.edu.ua/sluzhinnia/treninhy-z-liderstva.html> [Accessed 5 Mar. 2021] (in Ukrainian).

Чупина Е. А.

аспірант кафедри психології,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тычины
Умань, ул. Садовая 2
katarinka_chupina@ukr.net

РЕАБИЛИТАЦИЯ СРЕДСТВАМИ ИНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМА: ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В статье рассмотрен комплексный вопрос психологической реабилитации средствами инклюзивного туризма. Проанализированы понятия инклюзивного туризма и сделан обзор литературы по данному вопросу. В ходе исследования нами использованы теоретические методы, среди которых анализ, синтез, сравнение и эмпирическое исследование. Для определения уровня самооценки и адаптации среди лиц с инвалидностью были использованы методика исследования социально-психологической адаптации К. Роджерса — Р. Даймонда, методика «Оценка уровня коммуникабельности» Ряховский, методика САН (самочувствие, активность, настроение). По результатам исследования выявлено, что основная часть лиц с инвалидностью, которые получают образование в университете, имеют адекватный уровень адаптации, хорошо понимают, что все зависит от них, и на передний план ставят свою личность, а не проявления инвалидности. К сожалению, около 15–20 % имеют проблемы со само-

восприятием и уровнем адаптации. Для коррекции негативных проявлений разработана тренинговая программа.

Ключевые слова: реабилитация, тренинговая программа, инклюзивный туризм, лица с инвалидностью.

Chupina K.

PhD-student,

Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

Uman, street Sadova 2

katarinka_chupina@ukr.net

**REHABILITATION BY INCLUSIVE TOURISM:
PSYCHOLOGICAL ASPECT**

Abstract. The article considers the complex issue of psychological rehabilitation by means of inclusive tourism. Rehabilitation emerges as an integrated program of interventions that enables people with disabilities and chronic health to achieve maximum health and well-being, functional roles and participation in public life. During the research we used theoretical methods, including analysis, synthesis, comparison and empirical research. To determine the level of self-esteem and adaptation among people with disabilities were used methods: methods of research of socio-psychological adaptation of K. Rogers — R. Diamond, methods of “Assessment of the level of sociability” Ryahovsky, methods of SAN (health, activity, mood). According to the results of the research, the majority of people with disabilities who receive education in the university have an adequate level of adaptation, understand well that everything depends on them and put their personality in the foreground, not manifestations of disability. Unfortunately, about 15–20 % have problems with self-perception and level of adaptation. To correct the negative manifestations, a training program has been developed, which will be aimed at correcting self-esteem, sociability, level of adaptability and improvement of soft skills. The program will be implemented in a mixed format, part of the training will be conducted in an educational institution, the other will be combined with inclusive tours.

Key words: rehabilitation; training program; inclusive tourism; people with disabilities.

Стаття надійшла до редакції 10.05.2021р.